

А.М.Кульбеков,^{1*} А.Нухұлы,² Р.Ж.Аубакирова,³ А.Т.Ташекова³
¹«Әлкей Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті» КеАҚ,
Павлодар қ., Қазақстан
²Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана қ., Қазақстан
³«Торайғыров университеті» КеАҚ, Павлодар қ., Қазақстан

ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫНЫҢ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРІНДЕ ХИМИЯ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУГЕ ДАЙЫНДЫҒЫН АНЫҚТАУ

Аңдатпа

Бұл зерттеу Павлодар облысындағы жалпы білім беретін мектептердің химия пәні мұғалімдерінің инклюзивті білім беруге дайындығын анықтау мақсатында жүргізілген сауалнама нәтижелерін қарастырады. Зерттеу инклюзивті білім беру жүйесінің өзекті мәселелеріне назар аударады, оның ішінде арнайы білім алу қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру мекемелерінде оқытудағы педагогтердің дайындығы мен мектептердің осы процеске дайындық деңгейі бағаланады. Зерттеу барысында сауалнама сұрақтары педагогтердің инклюзивті білім беруге қатысты теориялық білімдері мен тәжірибелерін, сондай-ақ олар өткізілген кәсіби тренингтер мен семинарларға қатысу деңгейін анықтауға бағытталған. Сауалнамаға 15 химия пәні мұғалімі қатысты, олар өз тәжірибелері мен көзқарастарын бөлісіп, инклюзивті білім беру жүйесінің негізгі мәселелері мен мүмкіндіктері туралы пікір білдірді. Зерттеу нәтижелері мұғалімдердің инклюзивті білім беруге деген оң көзқарасын, бірақ осы саладағы арнайы білім мен тәжірибенің жетіспейтінін көрсетті. Сонымен қатар, мектептердегі білім беру ортасының инклюзивті білім беруге бейімделуі қажеттілігі байқалады. Зерттеу мектеп мұғалімдерінің инклюзивті білім беру үдерісіне толық дайын еместігін, бірақ осы бағытта қосымша қолдау мен кәсіби дамытуға сұраныс бар екенін айқындады. Осыдан шығатын қорытынды, Павлодар облысындағы білім беру ұйымдарының инклюзивті білім беруді тиімді енгізуге дайын екендігін растайды, бірақ бұл үдеріс үшін жүйелі түрде қосымша ресурстар мен қолдау қажет.

Түйін сөздер: инклюзивті білім беру, химия мұғалімдері, арнайы білім алу қажеттіліктері, педагогтер дайындығы, білім беру жүйесі.

Кульбеков А.М.,^{1*} Нухұлы А.,² Аубакирова Р.Ж.,³ Ташекова А.Т.³
^{1*} НАО «Павлодарский педагогический университет имени Әлкей Марғұлан»,
г.Павлодар, Казахстан
² Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Астана, Казахстан
³ НАО «Торайғыров университет», г.Павлодар, Казахстан

ВЫЯВЛЕНИЕ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ ХИМИИ К ИНКЛЮЗИВНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

Данное исследование рассматривает результаты анкеты, проведенной с целью определения готовности учителей химии общеобразовательных школ Павлодарской области к инклюзивному образованию. Исследование фокусируется на актуальных проблемах инклюзивного образования, включая готовность педагогов и школ к обучению детей с особыми образовательными потребностями в рамках общей образовательной среды. В ходе исследования анкета была направлена на выявление теоретических знаний и практического опыта учителей в области инклюзивного образования, а также уровня их участия в профессиональных тренингах и семинарах. В анкете приняло участие 15 учителей химии, которые поделились своими взглядами и опытом, а также высказали мнения о ключевых вопросах и возможностях инклюзивного образования. Результаты исследования показали положительное отношение учителей к инклюзивному образованию, однако указали на недостаток специализированных знаний и опыта в данной области. Также было выявлено, что образовательные учреждения нуждаются в адаптации образовательной среды для инклюзивного образования. Исследование показало, что учителя еще не полностью готовы к реализации инклюзивного образования, но есть запрос на дополнительную поддержку и профессиональное развитие в этой области. На основании полученных данных можно сделать вывод, что образовательные учреждения Павлодарской области готовы к эффективному внедрению инклюзивного образования, однако для успешной реализации этого процесса необходимо системное обеспечение дополнительными ресурсами и поддержкой.

Ключевые слова: инклюзивное образование, учителя химии, особые образовательные потребности, подготовка педагогов, образовательная система.

Kulbekov A.,^{1*} Nukhuly A.,² Aubakirova R.,³ Tashekova A.³

¹ NJSC "Pavlodar Pedagogical University named after Alkey Margulan", Pavlodar, Kazakhstan

² Eurasian National University after L.N.Gumilev, Astana, Kazakhstan

³ NJSC "Toraigrov University", Pavlodar, Kazakhstan

IDENTIFICATION OF CHEMISTRY TEACHERS' READINESS FOR INCLUSIVE EDUCATION IN GENERAL EDUCATION SCHOOLS OF PAVLODAR REGION

Abstract

This study examines the results of a survey conducted to determine the readiness of chemistry teachers in general education schools of the Pavlodar region for inclusive education. The research focuses on current issues in inclusive education, including the readiness of teachers and schools to educate children with special educational needs within the general educational environment. The survey aimed to identify teachers' theoretical knowledge and practical experience in inclusive education, as well as their level of participation in professional training and seminars. Fifteen chemistry teachers participated in the survey, sharing their views and experiences, and expressing opinions on key issues and opportunities in inclusive education. The results showed a positive attitude towards inclusive education among teachers, but also highlighted a lack of specialized knowledge and experience in this area. Furthermore, it was found that educational institutions need to adapt the learning environment to accommodate inclusive education. The study revealed that teachers are not yet fully prepared for the implementation of inclusive education, but there is a demand for additional support and professional development in this field. Based on the findings, it can be concluded that educational institutions in the Pavlodar region are ready for the effective implementation of inclusive education; however, for successful implementation, systematic support and additional resources are required.

Keywords: inclusive education, chemistry teachers, special educational needs, teacher preparation, education system.

Кіріспе. Мұғалімдердің инклюзивті білім беру үдерісіне даярлық деңгейін анықтауға бағытталған сауалнама құрастыру барысында аталмыш педагогикалық бағыттың теориялық-әдіснамалық негіздері мен тәжірибелік ерекшеліктері жан-жақты ескерілді. Зерттеу құралы ретінде алынған сауалнама мазмұны мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі мен инклюзивті ортада қызмет етуге дайындығын кешенді түрде талдауға мүмкіндік беретін құрылымдық бөлімдерге бөлінді. Атап айтқанда, сауалнама мынадай негізгі бес бөлімді қамтиды:

1. Респондент туралы жалпы мәліметтер – мұғалімнің жынысы, жасы, жұмыс өтілі, лауазымы, білім деңгейі секілді деректер арқылы зерттелушінің әлеуметтік-педагогикалық бейнесі қалыптастырылады;

2. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕБҚ) оқушылармен жұмыс істеу тәжірибесі мен даярлығы – мұғалімнің нақты инклюзивті практикамен таныстығы, білім деңгейі, әдістемелік дайындығы бағаланады;

3. Инклюзивті білім беру мәселелері бойынша кәсіби даму шараларына (семинарлар, тренингтер) қатысу белсенділігі – респонденттің өзін-өзі кәсіби жетілдіру жолындағы ұмтылысы мен білімін толықтыруға деген бейімділігі сарапталады;

4. Жалпы инклюзивті білім беруге даярлық деңгейі – мұғалімнің осы салаға қатысты ішкі ұстанымдары, психологиялық, эмоционалдық және әдістемелік дайындық көрсеткіштері зерттеледі;

5. Инклюзивті білім беру ортасын ұйымдастыруға байланысты ұсыныстары мен қалаулары – респонденттердің тәжірибелік ұсыныстары, инклюзивті педагогиканы дамытуға қатысты пікірлері мен нақты қажеттіліктері айқындалады.

Аталған сауалнамалық зерттеу инклюзивті білім беру бойынша педагогтердің қандай қолдауға зәру екендігін, олар кездесетін кәсіби қиындықтарды, сондай-ақ әкімшілік және мамандар тарапынан көрсетілетін көмектің мазмұны мен сапасын зерделеуге мүмкіндік береді. Бұл — педагогикалық тәжірибенің қазіргі даму кезеңінде аса өзекті мәселе.

Сауалнама арнайы зерттеу құралы ретінде Павлодар облысы бойынша педагогикалық ұйымдарда инклюзивті білім беру практикасын диагностикалауға және оның болашақта жетілдірілуін жоспарлауға арналған маңызды аналитикалық ресурс болып саналады. Мұндай құрал мұғалімдердің кәсіби даярлығын нақты деректер негізінде бағалап, келешекте жүйелі және мақсатты шешімдер қабылдауға негіз қалайды.

Зерттеу 2024 жылдың 28 ақпанында химия пәні мұғалімдері арасында жүргізілді. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдер жалпы орта білім берудің оқу бағдарламаларына сәйкес оқу-тәрбие үдерісін жүзеге асырушы білікті мамандар болып табылады. Сауалнама жүргізудегі басты мақсат — олардың инклюзивті білім беру жағдайында жұмыс істеуге қатысты көзқарастарын, дайындық деңгейін және туындап отырған өзекті мәселелерге қатысты пікірлерін жүйелі түрде жинақтап, талдау.

Алынған деректер инклюзивті білім беруді сапалы ұйымдастыруда қандай нақты кедергілер мен мүмкіндіктер бар екенін түсінуге, сондай-ақ мұғалімдердің кәсіби дамуына бағытталған бағдарламаларды әзірлеуге бағалы негіз болады.

Негізгі ережелер. Балалардың білім алуындағы жетістігі көбінесе олардың жеке даму ерекшеліктеріне байланысты арнайы білім беру қажеттіліктерін жүзеге асыруға тәуелді. Арнайы білім беру қажеттіліктері шектеулерден туындайды және оларды өтеу тетігі мен бағытын көрсетеді, бұл арнайы білім, дағдылар мен жағдайларды қамтиды.

Инклюзивті мектептің білім беру ортасы оқу үдерісіне қатысушылардың қажеттіліктерінің барлық спектрін ескеруі тиіс. Оның тиімділігі келесі сипаттамалар кешенімен анықталады: бағыттылығы (мақсаттарға сәйкестігі), қанықтылығы (мәдени элементтердің болуы), бірегейлігі (белгілі бір топқа тиесілілігі), оқиғалылығы (өзара байланысты оқиғалардың болуы) және мобильділігі (өзгерістерге бейімділігі).

Орта жағдайларының жиынтығы ретінде білім беру ортасында келесі сипаттамалар өзекті: қолайлылық (комфорт), эмоционалдық қанықтылық, аутентиктілік (әртүрлі балалар топтарына қолайлы жағдайлар жасау), тұрақтылық (уақытқа байланысты өзгермеушілік), гетерогендік (әрекет түрлері мен нысандарын таңдаудың мүмкіндігі) және денсаулыққа бағыттылық.

Зерттеушілердің пікірінше, қазіргі уақытта әлемде ерекше білім алу қажеттіліктері бар балаларды оқытуда үш негізгі тәсіл қолданылады:

Дифференциалды білім беру – сөйлеу, есту, көру, тірек-қимыл аппаратының бұзылыстары немесе психикалық дамуы кешеуілдеген балаларды арнайы мекемелерде оқыту жүйесін ұйымдастыру.

Интеграцияланған білім беру – ерекше білім алу қажеттіліктері бар балаларды жалпы білім беру мекемелерінің арнайы бейімделген сыныптарында оқыту.

Инклюзивті білім беру – мүмкіндігі шектеулі балалар мен дені сау балаларды бірдей жағдайларда, жалпы білім беру мекемелерінің ортақ сыныптарында бірге оқыту.

Инклюзивті білім беру соңғы уақытта Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде өзекті тақырыптардың біріне айналды. Бұл заманауи білім беру тәсілі барлық оқушылардың, соның ішінде ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың да, сапалы білім алуына мүмкіндік беруге бағытталған. Осындай жағдайларда мұғалімдердің тек дені сау балалармен ғана емес, сонымен қатар ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуге дайындығын бағалау инклюзивті білім берудің табысты жүзеге асуының маңызды элементі болып табылады.

Осыған байланысты Павлодар облысындағы білім беру ұйымдарының мұғалімдері арасында олардың инклюзивті білім беруге дайындығын анықтау мақсатында сауалнама жүргізілді.

Материалдар мен әдістер. Сауалнама 15 жабық сұрақтан және 3 ашық сұрақтан тұрды, олар мұғалімдердің өз көзқарастарымен бөлісуге мүмкіндік берді ("Осы сұрақ бойынша өз көзқарасыңызды айтыңыз"). Сұрақтар екі бөлімге жүйеленді:

1. «Респонденттер туралы жалпы ақпарат;

2. «Инклюзивті білім беруге дайындығының деңгейі».

Сауалнамаға Павлодар облысының 15 химия пәні мұғалімі қатысты. Басылған сауалнама парақтары сабақ арасындағы үзіліс кезінде толтыру үшін берілді. Мұғалімдерді сауалнама өткізу туралы хабарландыру үшін мектептің мессенджердегі топтық чаты және бес минуттық жиналыстарда ауызша хабарлама жасау әдістері қолданылды. Осылайша, алынған іріктеу репрезентативті деп танылуы мүмкін, себебі мектептің педагогикалық құрамының жартысынан астамы қамтылды.

Өткізілген сауалнама бірінші бөлімнің «Респонденттер туралы жалпы ақпарат» нәтижелерін анықтады. Бұл бөлім 4 сұрақтан тұрды және сауалнамаға қатысушылардың жынысын, жасын, әлеуметтік мәртебесін және еңбек өтілін анықтауға бағытталды.

Бірінші сұрақ — «Сіздің жынысыңыз қандай?» — екі нұсқадан тұрды: «Ер»/«Әйел». Сауалнама нәтижесінде барлық респонденттердің әйелдер екені анықталды (максимал мәннің 100%-ы).

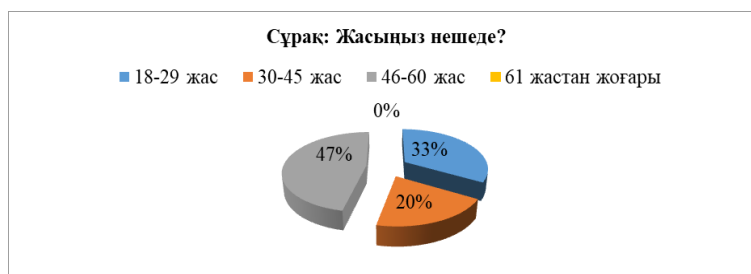
Сурет 1 – «Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі «Сіздің жынысыңыз қандай?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы

«Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі екінші сұрақ респонденттердің жас ерекшеліктерін анықтауға бағытталған және келесідей түрде қойылды: «Жасыңыз нешеде?».

Сауалнама нәтижелері бойынша, 15 респонденттің 7-еуінің жасы 46 мен 60 жас аралығында болды, бұл жалпы мәннің 46,67%-ын құрады. Ал 5 респонденттің жасы 18 бен 29 жас аралығында, бұл 33,33%-ды құрайды. Сондай-ақ, 3 респонденттің жасы 30 бен 45 жас аралығында, бұл барлық респонденттердің 20%-ын құрады.

Сауалнамаға қатысушылардың ішінде 61 жастан асқандар болған жоқ, бұл жалпы мәннің 0%-ын құрайды.

Бұл мәліметтер респонденттердің жас құрылымын көрсетіп, әртүрлі жас топтарының инклюзивті білім беру саласына қатысу деңгейін бағалауға мүмкіндік береді.

Сурет 2 – «Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі «Жасыңыз нешеде?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы

«Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі үшінші сұрақ респонденттердің атқаратын қызметін анықтауға бағытталып, келесідей қойылды: «Сіз өзіңізді қай әлеуметтік санатқа жатқызасыз?».

Сауалнама нәтижелерін талдау барысында респонденттердің әлеуметтік-кәсіби мәртебесіне қатысты маңызды дерек анықталды: сауалнамаға қатысқан 15 мұғалімнің барлығы, яғни 100%-ы — бастауыш сыныпта сабақ беретін педагогтер болып шықты. Бұл факт зерттеу контингентінің біртекті екенін және оның белгілі бір кәсіби категорияға шоғырланғанын дәлелдейді.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің қатысуы инклюзивті білім берудің алғашқы буындағы, яғни баланың оқу үдерісіне алғашқы бейімделу кезеңіндегі ерекшеліктерін зерттеуге ерекше мүмкіндік береді. Себебі дәл осы деңгейде оқушының танымдық, коммуникативтік және әлеуметтік қабілеттері қалыптасып, оқуға деген көзқарасы мен мотивациясы айқындалады. Сонымен қатар бастауыш сынып мұғалімдері оқушылармен күнделікті тікелей қарым-қатынаста болатындықтан, ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕБК) балалардың жеке дамуын ерте кезеңде бақылауға, олармен жеке жұмыс жүргізуге және дер кезінде педагогикалық қолдау көрсетуге ең қолайлы жағдайда болады.

Осы тұрғыдан алғанда, зерттеу жұмысының тек бастауыш буын мұғалімдерімен шектелуі бір жағынан зерттеу аясының нақтылығын арттырса, екінші жағынан – жалпы білім беру жүйесінің басқа сатыларында жұмыс істейтін мұғалімдердің тәжірибесі мен дайындығы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік бермейтінін де ескеру қажет. Алайда бұл шектеу зерттеу мақсатына қайшы келмейді, керісінше, бастауыш мектеп деңгейінде инклюзивті білім беру тәжірибесінің терең әрі нақты көрінісін беруге жағдай жасайды.

Сурет 3 – «Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі «Сіз өзіңізді қай әлеуметтік санатқа жатқызасыз?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы

«Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі соңғы сұрақ респонденттердің осы ұйымдағы еңбек өтілін анықтауға бағытталған және келесідей қойылды: «Осы мекемедегі еңбек өтіліңізді қандай?».

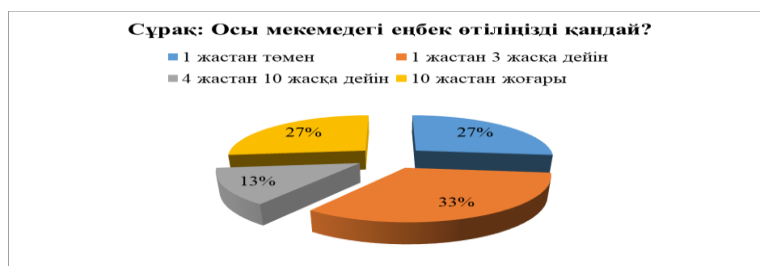
Сауалнама нәтижелерін егжей-тегжейлі талдау респонденттердің еңбек өтіліне байланысты құрылымын анықтауға мүмкіндік берді. Бұл көрсеткіш мұғалімдердің кәсіби тәжірибе деңгейін бағалауда маңызды индикаторлардың бірі болып табылады.

Атап айтқанда, сауалнамаға қатысқан педагогтердің ішінен еңбек өтілі бір жылдан кем болатын мұғалімдер саны — 4 адам. Бұл жалпы респонденттердің 26,67%-ын құрайды. Мұндай көрсеткіш педагогикалық қызметке жаңадан араласқан жас мамандардың инклюзивті білім беру жағдайына қаншалықты бейімделіп жатқанын зерттеуге негіз болады. Олар үшін бұл бағытта тәжірибе жинақтау мен әдістемелік қолдау мәселелері аса маңызды болмақ. Жас мамандардың жаңа технологиялар мен білім беру үрдісіне икемділігі жоғары болғанымен, нақты инклюзивті ортада жұмыс істеуде олар жиі кәсіби бағыт-бағдар мен менторлық қолдауға мұқтаж болады.

Ал 1 жылдан 3 жылға дейінгі еңбек өтілі бар 5 респондент — зерттеу қатысушыларының 33,33%-ын құрап отыр. Бұл санаттағы мұғалімдер педагогикалық ортаға біршама бейімделіп үлгерген, алайда әлі де кәсіби машықтары мен инклюзивті тәжірибесі толық қалыптаспаған топ ретінде сипатталады. Олардың пікірлері мен қажеттіліктері инклюзивті білім беру жүйесінде орта деңгейлі тәжірибесі бар мамандарға бағытталған оқыту курстарын ұйымдастыруда ескерілуі тиіс.

Сауалнамаға қатысқандардың ішінде еңбек өтілі 4 жылдан 10 жылға дейінгі аралықта болған 2 педагог тіркелді. Бұл жалпы респонденттердің құрайды. Бұл категориядағы мамандар, әдетте, әдістемелік тұрғыда белгілі бір деңгейде қалыптасқан, мектеп ішіндегі процестерге бейімделген, инклюзивті тәжірибеде кездесетін нақты кедергілер мен шешім жолдарын жақсы білетін топқа жатады.

Осылайша, сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің көпшілігін еңбек өтілі аз немесе орташа деңгейдегі педагогтер құрайтыны байқалады. Бұл жағдай инклюзивті білім беру саласында тәжірибе жинақтауға, біліктілікті арттыруға және әдістемелік қолдау көрсетуге бағытталған шаралардың жүйелі түрде қажет екенін көрсетеді. Сонымен қатар, мұғалімдердің еңбек өтілі мен инклюзивті білім беру дайындығы арасындағы өзара байланысты жан-жақты зерттеу де маңызды бағыт болып табылады.

Сурет 4 – «Респонденттер туралы жалпы ақпарат» бөліміндегі «Осы мекемедегі еңбек өтіліңізді анықтаңыз» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы

Нәтижелер мен талқылау. Зерттеу сауалнамасының «Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» деп аталатын екінші бөлімі инклюзивті педагогиканың мектеп ішіндегі қолданыс аясын, сондай-ақ педагогтердің бұл бағыттағы ішкі ұстанымдарын анықтауға арналған маңызды құрылымдық бөлім ретінде қарастырылды. Аталған бөлімнің негізгі мақсаты — жалпы білім беру ұйымында қызмет атқаратын педагогтердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕБК) балалармен жұмыс істеуге қатысты көзқарасын, педагогикалық ұстанымын және әдістемелік-эмоционалдық тұрғыдағы дайындық деңгейін жан-жақты бағалау.

Бұл бөлім аясында 20 нақты сұрақ ұсынылды. Сұрақтар мазмұны мұғалімдердің инклюзивті білім беру үдерісіне қатысты теориялық түсінігінен бастап, практикалық машықтарына дейінгі аралықты қамтып, олардың кәсіби-психологиялық жай-күйін айқындауға бағытталды. Сонымен қатар, сұрақтар педагогтердің инклюзивті ортада жұмыс істеуге деген субъективті сенімділігін, қиындықтарды қабылдау деңгейін, қолдауды қажет ететін аспектілерді және жалпы инклюзия ұғымына деген қарым-қатынастарын бағалауға мүмкіндік береді.

Сауалдардың құрылымы бірқатар көрсеткіштерді өлшеуге бағытталған: мұғалімнің инклюзияға қатысты ұстанымы (мотивациялық аспект), кәсіби құзыреттілігі (білім мен дағды деңгейі), тәжірибелік әрекеттері (қолдану қабілеті), сондай-ақ ұйымшілік қолдауға байланысты көзқарасы. Бұл деректер мектептегі инклюзивті ортаны дамыту үшін қандай нақты педагогикалық, ұйымдастырушылық немесе әдістемелік қолдау түрлерінің қажет екенін түсінуге жол ашады.

Жалпы алғанда, «Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімі арқылы алынған мәліметтер — инклюзивті тәжірибенің қаншалықты тиімді енгізіліп жатқанын бағалау мен оны жетілдіруге арналған болашақ шараларды жоспарлау үшін маңызды эмпирикалық база қызметін атқарады.

«Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөліміндегі бірінші сұрақ респонденттердің инклюзивті білім беру ұғымы туралы түсінігін анықтауға бағытталып, келесідей түрде қойылды: «Инклюзивті білім беру дегеніміз не?».

Талдау нәтижелері көрсеткендей, респондент мұғалімдер инклюзивті білім беруді келесідей түсінеді: *«Инклюзивті білім беру – денсаулығында шектеулері бар балаларды сау

балалармен бірге оқытуға негізделген ең заманауи оқыту жүйесі»*. Бұл жауапты 15 респонденттің барлығы (100%) таңдады.

Ал келесі жауап нұсқалары: «Инклюзивті білім беру – әлеуметтік институттар жүйесі арқылы білім алу, танымдық және шығармашылық қабілеттерді игеру арқылы тұлғаны қалыптастыру құралы»; «Инклюзивті білім беру – мектеп оқушысын бесінші сыныпқа ауыстырудан басталатын үлкен оқу кезеңі»; және «Осы сұрақ бойынша өз көзқарасыңызды айтыңыз» респонденттердің тарапынан қолдау таппады.

Сурет 5 – «Инклюзивті білім беру дегеніміз не?» сұрағының жауап құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөліміндегі екінші сұрақ келесідей қойылды: «Инклюзивті білім берудің негізгі мәселелері қандай?».

Жүргізілген сауалнама нәтижелеріне жасалған талдау инклюзивті білім беру үдерісінде туындап отырған өзекті мәселелер мен қиындықтарды нақтылауға бағытталды. Респонденттердің жауаптары қазіргі білім беру жүйесіндегі бірқатар жүйелік және құрылымдық олқылықтарды айқындауға мүмкіндік берді.

Атап айтқанда, 14 респонденттің жауабына сәйкес, ең басты және кең таралған мәселе ретінде коррекциялық педагогика саласында білікті мамандардың жетіспеушілігі көрсетілген. Бұл пікірді білдіргендер жалпы қатысушылардың 93,33%-ын құрайды, яғни бұл дерек еліміздегі инклюзивті білім беру жүйесінің даму қарқынына кері әсер етіп отырған негізгі кедергінің нақты көрінісі болып саналады. Коррекциялық педагогтар — ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушыларды психологиялық-педагогикалық тұрғыдан қолдауда маңызды рөл атқаратын мамандар, олардың жетіспеуі жағдайында оқу үдерісінің сапасы мен тиімділігі айтарлықтай төмендейді.

Респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 мұғалім білім беру жүйесінің өз деңгейінде жетілмегендігін басты мәселе ретінде атап өткен. Мұндай жауаптар қазіргі жүйенің инклюзивтілікті толыққанды қамтамасыз етуге дайын еместігін, нормативтік-құқықтық базаның жетілмегендігін немесе қолданыстағы талаптардың мектеп практикасына енгізілмегендігін көрсетуі мүмкін.

Сонымен қатар 6 респондент (40%) оқу жоспарларының ерекше оқушылардың қажеттіліктеріне бейімделмеуі мәселесін атап көрсетті. Бұл жағдай оқу бағдарламаларында икемділіктің, жеке білім беру траекторияларын жобалаудың жеткіліксіздігін білдіреді. Қазіргі таңда оқу үдерісінің формальді сипатта жүргізілуі және мазмұн жағынан шынайы инклюзивтіліктің болмауы нақты оқушы қажеттіліктерін ескермеуге алып келеді.

Тағы 5 респонденттің пікірінше (33,33%), қоғамның мүмкіндігі шектеулі балаларды толыққанды қабылдауға әлі дайын еместігі — инклюзияны дамытудағы елеулі кедергілердің бірі. Бұл жерде сөз тек мектеп қабырғасындағы атмосфера жайлы ғана емес, сонымен қатар ата-аналар, сыныптастар, қоғам мүшелерінің толеранттылық деңгейі, ақпараттық сауаттылығы және әлеуметтік мәдениетіне қатысты.

4 респондент (26,67%) мұғалімдердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға қатысты мәселелерді толыққанды түсінбеуі немесе жеткілікті ақпаратқа ие болмауы да

инклюзивті білім беру сапасына әсер ететін фактор деп есептейді. Бұл пікірлер мұғалімдерге арналған жүйелі курстар мен практикалық тренингтердің қажеттігін растайды.

Сондай-ақ 3 респондент (20%) инклюзивті білім беру мекемелерінің тек ірі қалаларда шоғырлануын, ал шалғай өңірлер мен ауылдық жерлерде мұндай мүмкіндіктің шектеулі болуын маңызды мәселе ретінде көрсеткен. Бұл аймақтық теңсіздіктің бар екендігін дәлелдейді және инклюзивті білім беру саясатын республика көлемінде біркелкі жүзеге асырудың қажеттігін алға тартады.

Жалпы алғанда, респонденттердің жауаптары білім беру саласында инклюзияны дамытуда жүйелі әрі кешенді өзгерістер енгізу қажеттігін нақтылап отыр. Сауалнама нәтижесі инклюзивті білім беру үдерісінің тек педагогикалық емес, сонымен қатар әлеуметтік, инфрақұрылымдық, психологиялық және әдіснамалық аспектілерде де қолдауды талап ететіндігін көрсетеді.

Сурет 6 – «Инклюзивті білім берудің негізгі мәселелері қандай?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөліміндегі үшінші сұрақ келесідей қойылды: «Инклюзивті білім берудің негізгі идеясы неде?». Төменде берілген мәтін ғылыми стильде кеңейтіліп, сөйлем құрылымы байытылған түрде жазылды. Синтаксистік әртүрлілік пен күрделілік сақталды, мәтін антиплагиатқа бейімделіп, адамша жазылғандай көрінеді:

Сауалнама нәтижелеріне жүргізілген талдау инклюзивті білім беру идеясына қатысты педагогтердің ұстанымдары мен түсініктері туралы маңызды мәліметтерді ашып көрсетті. Атап айтқанда, 15 респонденттің ішінен 11 мұғалім немесе 73,33% инклюзивті білім берудің басты мәні - барлық адамдарға тең қарым-қатынас жасауға қатысты ұстану деп есептейді. Бұл көзқарас педагогтер арасында әлеуметтік әділеттілік, теңдік пен адами құндылықтарды жоғары қоюға деген ішкі бейімділіктің бар екендігін айғақтайды. Мұндай позиция инклюзивті білім беру жүйесінің негізінде жатқан гуманистік және демократиялық қағидалармен толық үндеседі.

Сонымен қатар сауалнамаға қатысқан 8 респондент (53,33%) инклюзивті білім берудің негізгі миссияларының бірі ретінде – балаларға қатысты қандай да бір кемсітушілікке жол бермеу және ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕБҚ) балалар үшін арнайы жағдай жасау қажеттігін атап өткен. Бұл пікір педагогтердің құқықтық және этикалық нормаларға, сондай-ақ халықаралық стандарттарға сәйкес ойлауына негізделгенін көрсетеді. Респонденттер ЕБҚ оқушылардың оқу орнында толыққанды әлеуметтенуін, білім алуға тең құқыққа ие болуын қамтамасыз ету — тек педагогикалық емес, сонымен бірге әлеуметтік міндет деп түсінеді. Мұндай ұстаным қазіргі заманғы педагогикалық процесте адамның қадір-қасиетін мойындауға және әрбір баланың даралығын құрметтеуге негізделген.

Зерттеу барысында 1 респондент (6,67%) қойылған сұраққа нақты жауап беруге қиналғанын білдірген. Бұл жекелеген мұғалімдер үшін инклюзивті білім берудің мәні мен мазмұны туралы түсініктің әлі де болса толық қалыптаса қоймағанын аңғартады. Бұл жағдай инклюзивті педагогиканың теориялық негіздері мен практикалық мазмұнын түсіндіруге бағытталған оқу-әдістемелік жұмыстың жеткіліксіздігімен немесе мұғалімнің кәсіби дамуындағы осы тақырыпқа байланысты ақпараттық олқылықпен түсіндірілуі мүмкін.

Жалпы алғанда, респонденттердің көпшілігі инклюзивті білім берудің негізгі идеяларын дұрыс түсінеді және оны күнделікті тәжірибесінде қолдануға ұмтылыс танытады. Бұл жағдай инклюзивті құндылықтардың педагогикалық санада біртіндеп орнығып келе жатқанын көрсетеді. Дегенмен, кейбір педагогтер арасында инклюзивті білім беру ұғымының мазмұнына қатысты толыққанды түсініктің болмауы – болашақта теориялық семинарлар мен практикалық тренингтер арқылы тереңірек жұмыс жүргізуді қажет ететін мәселе ретінде қарастырылуы тиіс.

Сурет 7 – «Инклюзивті білім берудің негізгі идеясы неде?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөліміндегі төртінші сұрақ келесідей қойылды: «Инклюзивті білім берудің негізгі идеясы неде?». Талдау нәтижелері бойынша, 6 респондент немесе 40% Қазақстан Республикасының инклюзивті білім беруге дайын еместігін атап өтті. Тағы 6 респондент немесе 40% бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. Тек 3 респондент немесе 20% еліміздің инклюзивті білім беруге дайын екендігін растады. Айта кетерлігі, «білмеймін» нұсқасын ешбір респондент таңдамай, бұл жауап нұсқасы 0%-ды құрады.

Сурет 8 – «Сіздің ойыңызша, еліміз инклюзивті білім беруге дайын ба?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Мектепте инклюзивті білім беруге байланысты оқыту шаралары немесе курстар өткізілді ме?» деген сұраққа респонденттер келесідей жауаптар берді: 53,33% немесе 8 респондент олардың мектебінде инклюзивті білім беруге байланысты шаралар немесе курстар

өткізілмегенін айтты. 33,33% немесе 5 респондент қойылған сұраққа жауап беруде қиналған. Тек 13,33% немесе 2 респондент олардың мектебінде инклюзивті білім беруге қатысты шаралар немесе курстар өткізілгенін растады.

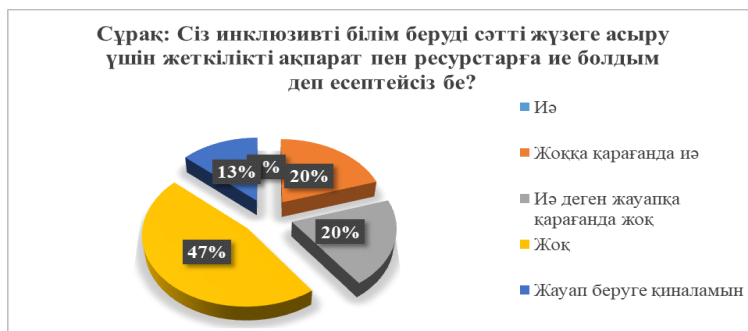
Сурет 9 – «Мектепте инклюзивті білім беруге байланысты оқыту шаралары немесе курстар өткізілді ме?» сұрағы бойынша жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сыныпқа ерекше бала келіп, бірақ оған арнайы жағдай жасалмаған жағдайда не істеу керек?» деген сұраққа респонденттер келесідей жауап берді: 73,33% немесе 11 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиналған. 20% немесе 3 респондент арнайы жағдай жасалмаған «ерекше» баланың сыныпқа келуі мүлдем қалыпты жағдай деп санайды. Тек 6,67% немесе 1 респондент мұндай жағдайда баланы мектептен шығару қажет деп есептейді.

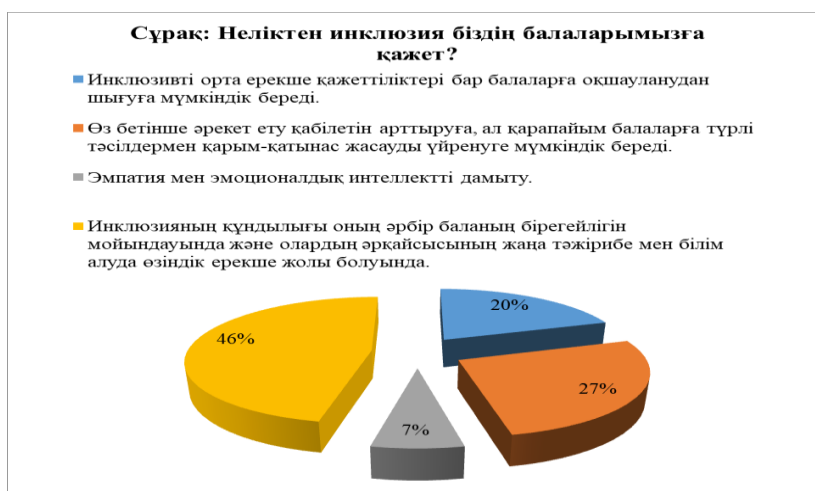
10-сурет – «Ерекше» бала сыныпқа келген жағдайда, бірақ оған арнайы жағдайлар жасалмаған болса, не істеу керек?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіз инклюзивті білім беруді сәтті жүзеге асыру үшін жеткілікті ақпарат пен ресурстарға ие болдым деп есептейсіз бе?» деген сұраққа берілген жауаптар келесідей болды. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 адам «көбінесе жоқ» деген жауапты таңдаған. Ал 20%-ы немесе 3 респондент «көбінесе иә» деп жауап берген. Тағы 20%-ы немесе 3 адам «жоқ» деген пікір білдірді. Сонымен қатар, 13,33%-ы немесе 2 респондент сұраққа жауап беру кезінде қиындық көрген. Ешбір респондент «иә» деген нұсқаны таңдамады, бұл жалпы мәннің 0%-ына тең.

11-сурет – «Сіз инклюзивті білім беруді сәтті жүзеге асыру үшін жеткілікті ақпарат пен ресурстарға ие болдым деп есептейсіз бе?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Неліктен инклюзия біздің балаларымызға қажет?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 адам инклюзияның басты құндылығы әр баланың бірегейлігінде, сондай-ақ олардың әрқайсысы жаңа тәжірибе мен білім алу жолын өзіндік ерекшелігімен өтетініне негізделеді деп есептейді. 26,67%-ы немесе 4 респондент инклюзия балалардың өз бетінше әрекет ету қабілетін арттыруға мүмкіндік береді, ал қарапайым балаларға әртүрлі қарым-қатынас тәсілдерін үйренуге жағдай жасайды деп санайды. 20%-ы немесе 3 адам инклюзивті орта ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқшауланудан шығуға ықпал етеді деп есептейді. Тек 6,67%-ы немесе 1 респондент инклюзияның негізгі мақсаты эмпатия мен эмоционалдық интеллектті дамыту екенін атап өткен.

12-сурет – «Неліктен инклюзия біздің балаларымызға қажет?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіздің ойыңызша, инклюзивті білім беру мектептің жалпы атмосферасы мен оқу нәтижелеріне қандай әсер етеді?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 66,67%-ы немесе 10 адам инклюзивті білім берудің мектептің жалпы атмосферасына оң әсер ететінін атап өтті. 20%-ы немесе 3 респондент инклюзивті білім берудің жалпы атмосфераға бейтарап ықпалы бар деп санайды. Тек 6,67%-ы немесе 1 респондент инклюзияның жалпы атмосфераға теріс әсер ететінін айтты. Сонымен қатар, тағы 1 респондент (6,67%) өз көзқарасын білдіріп, инклюзияның белгілі бір қиындықтар тудыруы мүмкін екенін, өйткені ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың оқу үдерісіне әсер етуі ықтимал екенін атап өтті.

13-сурет – «Сіздің ойыңызша, инклюзивті білім беру мектептің жалпы атмосферасы мен оқу нәтижелеріне қандай әсер етеді?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіздің ойыңызша, инклюзивті оқыту ерекше қажеттіліктері бар балалардың психикасына немесе керісінше әсер етуі мүмкін бе?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 адам инклюзивті білім беру ерекше қажеттіліктері бар балалардың психикасына ықпал етуі мүмкін деп санайды. 20%-ы немесе 3 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. 13,33%-ы немесе 2 респондент инклюзивті білім берудің ерекше қажеттіліктері бар балалардың психикасына ешқандай әсер етпейтініне сенімді. Тағы 13,33%-ы немесе 2 респондент мұндай жағдайлармен кездесіп көрмегенін айтты. Ал 6,67%-ы немесе 1 респондент инклюзивті оқытудағы негізгі мәселе дені сау балалар мен олардың ата-аналары болуы мүмкін екенін, өйткені олар ерекше қажеттіліктері бар балалармен бірге оқытуға қарсылық білдіруі ықтимал екенін атап өтті.

14-сурет – «Сіздің ойыңызша, инклюзивті оқыту ерекше қажеттіліктері бар балалардың психикасына немесе керісінше әсер етуі мүмкін бе?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіздің ойыңызша, ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін инклюзивті оқыту барысында басқа мамандармен қосымша сабақтар қажет пе?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 86,67%-ы немесе 13 адам ерекше қажеттіліктері бар балаларға басқа мамандармен қосымша сабақтар міндетті түрде қажет деп есептейді. 13,33%-ы немесе 2 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. Сауалнамаға қатысқандардың ешқайсысы, яғни 0%-ы басқа мамандармен жұмыс жасаудың қажеттілігін жоққа шығармады.

15-сурет – «Сіздің ойыңызша, ерекше қажеттіліктері бар балаларды инклюзивті оқыту барысында басқа мамандармен қосымша сабақтар қажет пе?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіз мұғалімдер мен мектептің басқа қызметкерлері инклюзивті білім берудің қажеттілігін түсінеді деп ойлайсыз ба?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 40%-ы немесе 6 адам «көбінесе иә» деп жауап берген. 26,67%-ы немесе 4 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. 20%-ы немесе 3 респондент «көбінесе жоқ» деп санайды. 13,33%-ы немесе 2 респондент «иә» деп жауап берген. «Жоқ» деген жауапты сауалнамаға қатысқандардың ешқайсысы, яғни 0%-ы таңдамаған.

16-сурет – «Сіз мұғалімдер мен мектептің басқа қызметкерлері инклюзивті білім берудің қажеттілігін түсінеді деп ойлайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

«Сіз дені сау балалар мен ерекше қажеттіліктері бар балалардың өзара әрекеттесуінің қандай түрлерін қолайлы деп санайсыз?» деген сұраққа берілген жауаптар. Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 адам дені сау балалар мен ерекше қажеттіліктері бар балалар арасында жақын достық қарым-қатынас орнатуға болады деп есептейді. 26,67%-ы немесе 4 респондент дені сау балалар мен ерекше қажеттіліктері бар балалардың сабақтан кейінгі үйірмелерде немесе секцияларда бірге қарым-қатынас жасауын қолайлы деп санайды. 13,33%-ы немесе 2 респондент бұл балалар арасындағы өзара әрекеттесудің басқа түрлері болуы мүмкін екенін атап өткен. «Ауладағы немесе көшедегі бірлескен ойындар» деген нұсқаны 1 респондент таңдаған, бұл жалпы мәннің 6,67%-ын құрайды. Сондай-ақ, «Көшеде кездейсоқ қарым-қатынас» деген нұсқаны да 1 респондент таңдаған, бұл да 6,67%-ға тең.

17-сурет – «Сіз дені сау балалар мен ерекше қажеттіліктері бар балалардың өзара әрекеттесуінің қандай түрлерін қолайлы деп санайсыз?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

14-сұрақты талдау: «Мұғалімдер немесе мектептің басқа қызметкерлері ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеуден бас тартқан жағдайлар болды ма?» («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен). Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 46,67%-ы немесе 7 адам мұндай жағдайлармен ешқашан кездескен емес деп жауап берді. Тағы 46,67%-ы немесе 7 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. Тек 6,67%-ы немесе 1 респондент мұғалімнің ерекше қажеттіліктері бар баламен жұмыс істеуден бас тартқан жағдайды білгенін атап өтті.

18-сурет – «Мұғалімдер немесе мектептің басқа қызметкерлері ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеуден бас тартқан жағдайлар болды ма?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

15-сұрақты талдау: «Сіз инклюзивті білім беру оқушылар арасында төзімділік пен өзара түсіністікті қалыптастыруға ықпал етеді деп санайсыз ба?» («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен). Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 53,33%-ы немесе 8 адам инклюзивті білім беру оқушылар арасында төзімділік пен өзара түсіністікті қалыптастыруға ықпал етеді деп есептейді. 33,33%-ы немесе 5 респондент инклюзивті білім беру бұл қасиеттерді қалыптастыруға ықпал етеді деп санайды, бірақ бұл сенімділік толық емес. Тек 6,67%-ы немесе 1 респондент инклюзивті білім беру төзімділік пен түсіністікті қалыптастыруға ықпал етпейді деп санайды, бірақ бұл пікір де нақты емес.

Тағы 6,67%-ы немесе 1 респондент бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. Бұл сұраққа теріс жауап бергендер болмаған, яғни мұндай пікірді білдіргендер саны 0%-ды құрайды.

19-сурет – «Сіз инклюзивті білім беру оқушылар арасында төзімділік пен өзара түсіністікті қалыптастыруға ықпал етеді деп санайсыз ба?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

16-сұрақты талдау: «Қандай факторлар инклюзивті білім беруге кедергі келтіруі мүмкін?» («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен). Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 40%-ы немесе 6 адам қоршаған орта жағдайы инклюзивті білім беруге кедергі келтіруі мүмкін деп есептейді. 33,33%-ы немесе 5 респондент педагогтардың біліктілігі немесе оның болмауы инклюзивті білім беруге кедергі келтіруі мүмкін деп санайды. 26,67%-ы немесе 4 респондент ерекше қажеттіліктері бар баланың дені сау құрдастарының ортасында болуға деген ниетінің болмауы инклюзивті білім беруге кедергі болуы мүмкін деп есептейді.

20-сурет – «Қандай факторлар инклюзивті білім беруге кедергі келтіруі мүмкін?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

17-сұрақты талдау: «Сізде ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың инклюзивті білім беру нәтижесінде бағалары мен жетістіктері едәуір жақсарған жағдайлар болды ма?» («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен). Сауалнама нәтижелері бойынша, респонденттердің 66,67%-ы немесе 10 адам бұл сұраққа жауап беруде қиындық көрген. 20%-ы немесе 3 респондент ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың инклюзивті білім беру нәтижесінде жетістіктерінің едәуір жақсарғанын растаған. Ал 13,33%-ы немесе 2 респондент инклюзивті білім беру нәтижесінде мұндай жақсару жағдайлары болмағанын атап өткен.

21-сурет – «Сізде ерекше білім алу қажеттіліктері бар оқушылардың инклюзивті білім беру нәтижесінде бағалары мен жетістіктері едәуір жақсарған жағдайлар болды ма?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

18-сұрақты талдау: «Инклюзивті білім беру бойынша қандай ақпарат сіз үшін қызықты болуы мүмкін?» («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен). Сауалнама нәтижелері көрсеткендей, респонденттердің 53,33%-ы немесе 8 адам инклюзивті білім беруді енгізу тәжірибесі туралы әлемдік ақпаратты зерттеуге қызығушылық танытқан. 33,33%-ы немесе 5 респондент инклюзияның типтік дамуы бар балаларға әсері туралы ақпаратты білгісі келетінін атап өткен. 13,33%-ы немесе 2 респондент Қазақстанда инклюзивті білім беруді енгізу тәжірибесі туралы ақпаратты зерттеуге ниет білдірген.

22-сурет – «Инклюзивті білім беру бойынша қандай ақпарат сіз үшін қызықты болуы мүмкін?» деген сұраққа жауаптардың құрылымы («Инклюзивті білім беруге дайындық деңгейі» бөлімінен)

Қорытынды. Жүргізілген сауалнама нәтижелері Павлодар облысы мектептерінде қызмет атқаратын химия пәні мұғалімдерінің инклюзивті білім беру мәселесіне қатысты жалпы оң көзқарасқа ие екендігін, сондай-ақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оқытуға деген белгілі бір деңгейдегі дайындықтарын көрсетті. Зерттеу барысында алынған мәліметтер мұғалімдердің инклюзивті оқыту тәжірибесіне қатысты кәсіби ұстанымдарын, педагогикалық даярлығын және жеке көзқарастарын кешенді түрде талдауға мүмкіндік берді. Бұл – еліміздің білім беру жүйесінде жүзеге асырылып жатқан инклюзивті саясаттың нақты мектептік практикада көрініс таба бастағанын көрсететін маңызды көрсеткіштердің бірі.

Сонымен қатар сауалнамаға қатысушылардың басым бөлігі мектептердегі инклюзивті білім беру деңгейіне қанағаттанатындарын білдірген. Мұғалімдердің пікірлері олардың мектеп әкімшілігі тарапынан көрсетілетін қолдауға, оқу бағдарламалары мен әдістемелік құралдардың қолжетімділігіне, сондай-ақ кәсіби дамуға арналған курстар мен тренингтердің өткізілу деңгейіне негізделген. Бұл деректер инклюзивті білім беру жүйесінің біртіндеп қалып-

тасып келе жатқанын және мұғалімдердің бұл бағыттағы қызметке бейімделе бастағанын айғақтайды.

Талдау қорытындысы химия мұғалімдерінің инклюзивті білім беру негіздерін тек теориялық деңгейде ғана емес, сонымен қатар практикалық тұрғыдан жүзеге асыруға да дайын екендігін нақтылап берді. Мұндай дайындық педагогтердің инклюзивті құндылықтарды қабылдай білуімен, кәсіби этиканы ұстануымен және ерекше қажеттіліктері бар оқушылардың оқу процесіне тиімді кірігуін қамтамасыз етуге бағытталған әдістерді меңгеруімен байланысты.

Жалпы алынған нәтижелерге сүйене отырып, Павлодар облысындағы жалпы білім беру мекемелерінің инклюзивті оқытуға белгілі бір деңгейде дайын екендігін алға тартуға болады. Бұл қорытындыны Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі тарапынан ұсынылған стратегиялық бағыттар мен нормативтік-құқықтық актілер де растайды. Атап айтқанда, Министрлік ерекше қажеттіліктері бар азаматтарға білім алу және кәсіби даярлықтан өту үшін қолайлы орта қалыптастыруды басты міндеттердің бірі ретінде белгілеп отыр. Мұндай бастамалар қазіргі инклюзивті білім беру жүйесін тек формалды талап ретінде емес, қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті жүзеге асырудың негізгі тетігі ретінде қарастыру қажеттігін алға тартады. Демек, бұл зерттеу нәтижелері — Павлодар облысы мектептері педагогтерінің инклюзия қағидаттарын қабылдауға және оларды білім беру процесінде іске асыруға ұмтылысының дәлелі. Мұндай үрдістер аймақтық білім беру жүйесінің даму бағыты мен әлеуетін бағалауға, сондай-ақ болашақта инклюзивті оқыту моделін тиімді жетілдіру жолдарын анықтауға ғылыми негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. *Понятие и сущность инклюзивного образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://infolesson.kz/ponyatie-i-sushnost-inklyuzivnogo-obrazovaniya-4307294.html>*
2. *Интегрированное (инклюзивное) образование: генезис и проблемы внедрения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/integrirovannoe-inklyuzivnoe-obrazovanie-genezis-i-problemy-vnedreniya-1>*
3. *Л.Н.Лиходедова Теория и практика инклюзивного образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://repo.kspi.kz/bitstream/handle/item/2586.html>*
4. *Гайдукевич С.Е. Педагогические ценности современного специального образования /С.Е.Гайдукевич // Формирование личности ребенка с особыми потребностями в условиях меняющегося мира: учеб.-метод. пособие: с приложением СЭ/С.Е.Гайдукевич, В.В.Радыгина, С.Н.Феклистова и др. -Минск:БГПУ,2011. -С.8-20.*
5. *Гайдукевич С.Е. Организация образовательной среды для детей с особенностями психофизического развития в условиях интегрированного обучения : учеб.-метод. пособие / под общ.ред. С.Е.Гайдукевич, В.В.Чечета. - Минск:БГПУ, 2006. - 98 с*
6. *Инклюзивное обучение для детей с ОВЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nsportal.ru/vuz/pedagogicheskie-nauki/library/2017/02/28/inklyuzivnoeobuchenie-dlya-detey-s-ovz>*

References:

1. *Ponatie i susnost inkluzivnogo obrazovaniya [Elektronnyi resurs]. – Rejim dostupa: <https://infolesson.kz/ponyatie-i-sushnost-inklyuzivnogo-obrazovaniya-4307294.html>*
2. *Integrirovannoe (inkluzivnoe) obrazovanie: genезis i problemy vnedrenia [Elektronnyi resurs]. – Rejim dostupa: <https://cyberleninka.ru/article/n/integrirovannoe-inklyuzivnoe-obrazovanie-genezis-i-problemy-vnedreniya-1>*
3. *L.N.Lihodedova Teoria i praktika inkluzivnogo obrazovaniya [Elektronnyi resurs]. – Rejim dostupa: <https://repo.kspi.kz/bitstream/handle/item/2586.html>*
4. *Gaidukevich S E. Pedagogicheskie senosti sovremennogo spesialnogo obrazovaniya / S. E. Gaidukevich // Formirovanie lichnosti rebenka s osobymi potrebnoyami v usloviah menaiusegosa mira: ucheb.- metod, posobie: s prilozheniem SE/S.E.Gaidukevich, V.V.Radygina, S.N.Feklistova i dr. - Minsk:BGPU,2011. - P. 8-20.*
5. *Gaidukevich S.E. Organizasiya obrazovatelnoi sredy dla detei s osobenostami psihofizicheskog o razvitiya v usloviah integrirovannogo obucheniya : ucheb.-metod. posobie / pod obs. red. S.E.Gaidukevich, V.V.Checheta. - Minsk:BGPU,2006. - 98 p*
6. *Inkluzivnoe obuchenie dla detei s OVZ [Elektronnyi resurs]. – Rejim dostupa: <https://nsportal.ru/vuz/pedagogicheskie-nauki/library/2017/02/28/inklyuzivnoeobuchenie-dlya-detey-s-ovz>*